

лей 38', 'Берлей 46' та 'Берлей 9', у другий строк садіння, зі збільшенням площі живлення рослин зменшувався розмір листків. Для сортів 'Тернопільський 14' та 'Темп 321' кращою схемою садіння у другий строк була 70x30 см, розмір листків яких становив 56x36 см та 54x37 см відповідно.

Врожайність тютюнової сировини залежала як від строків садіння, так і площ живлення рослин. За першого строку садіння розсади тютюну, врожайність сировини була в межах 4,06–5,76 т/га, тоді як за другого вона знижувалася на 0,75 т/га.

За схемою садіння 70x20 см найвищою врожайністю тютюнової сировини характеризувалися сорти – 'Темп 321', 'Тернопільський 7', 'Тернопільський 14', 'Берлей 46', 'Берлей 9' та 'Вірджинія'; за схеми 70x30 см – 'Тернопіль-

ський 7', 'Темп 321' і 'Берлей 46'; за схеми 70x40 см – 'Вірджинія' і 'Тернопільський 7'.

Отже, за результатами проведених досліджень, встановлено, суттєвий вплив строків садіння та площ живлення рослин на їх біометричні параметри та врожайність тютюнової сировини в агрокліматичних умовах Центрального Лісостепу України. Спостерігається стала тенденція зменшення розмірів та кількості листків від зменшення площі живлення рослин та пізніх строків садіння. Урожайність тютюнової сировини зменшувалася, зі збільшення площі живлення рослин.

Ключові слова: тютюн, сортозразок, продуктивність рослин, тютюнова сировина, строки садіння рослин, площі живлення рослин.

УДК 631.527.8:633.34

МУРСАКАЄВ Е. Ш.

Селекційно-генетичний інститут-Національний центр насіннезнавства і сортовивчення, Україна, 65036, м. Одеса, Овідіопольська дорога, 3,

e-mail: sgi-uaan@ukr.net

e-mail: eldar-2017@ukr.net, тел.: +380986070512

ПАРАМЕТРИ ПЛАСТИЧНОСТІ ТА СТАБІЛЬНОСТІ ВРОЖАЙНОСТІ ТА ВМІСТУ БІЛКА В СОРТАХ СОЇ ЗА УМОВ ПІВДЕННОГО СТЕПУ УКРАЇНИ

Однією з найважливіших задач для сільського господарства є збільшення обсягів виробництва рослинного білка, основним джерелом якого служать зернобобові культури. Важливе місце у вирішенні цього продовольчого питання посідає соя, оскільки вона є сільськогосподарською культурою з високим рівнем вмісту білка. Великий інтерес представляє здатність сортів сої збільшувати свою врожайність залежно від сприятливої дії факторів зовнішнього середовища, наприклад, при вирощуванні на зрошенні. Також сучасні сорти повинні бути не тільки високоврожайними, що дають продукцію високої якості, але і стійкими до несприятливих кліматичних факторів.

Мета наших досліджень полягала в визначенні екологічної стабільності та пластичності сортів сої, а також у встановленні показників стабільності та мінливості вмісту білка в цих сортах в залежності від кліматичних умов довкілля. Для визначення параметрів стабільності та пластичності ми використали широковживаний метод, запропонований Ебергардом і Расселом. Досліди проводили на полях Селекційно-генетичного інституту. В якості матеріалу для дослідження було використано 20 сортів сої. Сорти вирощувалися в розсаднику екологічного сортовипробування у 5-кратній повторності 4-рядковими ділянками довжиною 10 м з міжряддям 45 см.

Отримані результати, дали змогу визначити найбільш сприятливі умови вирощування для кожного сорту, а також виявити джерела стабільності за показником врожайності та за вмістом білка в насінні сої. Було визначено, що сорти

'Аметист', 'Медя', 'Устя', 'Фарватер', 'Валюта', 'Сяйво' ($b_1=0,61-0,79$; $BI_d=0,58-6,11$) не дадуть значного приросту продуктивності при високому рівні агрофону. Їх рекомендовано вирощувати на екстенсивному фоні. Дещо кращі в цьому відношенні будуть сорти 'Агат', 'Ворскла', 'Данко', 'Діона', 'Золотиста', 'Романтика', 'Фенікс', 'Ювілейна' ($b_1=0,80-1,04$; $BI_d=0,47-5,52$). Для інтенсивного землеробства більш придатні такі сорти як 'Альтаір', 'Васильківська', 'Знахідка', 'Ізумрудна', 'Мельпомена', 'Ятрань' ($b_1=1,10-1,54$; $BI_d=0,70-2,80$). Найкращі показники стабільності врожаю були у сорту 'Агат', 'Ізумрудна', 'Фарватер'. Дуже високу мінливість вмісту білка в залежності від умов навколишнього середовища продемонстрували сорти 'Валюта', 'Ворскла', 'Данко', 'Золотиста', 'Медя', 'Романтика', 'Сяйво', 'Ятрань'. Сильно змінювався показник вмісту білка у сортів 'Агат', 'Альтаір', 'Аметист', 'Васильківська', 'Знахідка', 'Ізумрудна', 'Устя', 'Фарватер', 'Фенікс', 'Ювілейна'. Найбільш стабільними за вмістом білка виявилися сорти 'Діона' ($b_1=0,43$; $BI_d=3,48$) і 'Мельпомена' ($b_1=0,30$; $BI_d=2,48$). Проведений кореляційний аналіз, а саме множинні коефіцієнти детермінації R_1 , які мали значення від 6% до 59% явно показують, що на рівень вмісту білка в насінні сої має великий вплив не тільки сума активних температур та сума опадів за вегетаційний період, але і генотип рослини.

Ключові слова: соя, вміст білка, урожайність, екологічна пластичність, екологічна стабільність, індекс середовища, коефіцієнт регресії.